

سکه مسی عرب ساسانی

○ سیروس نصرالله زاده

پس از آن، در سال ۱۹۴۱، واکو (Walker) کاتالوگی از سکه‌های عرب ساسانی موجود در موزه بریتانیا (British Museum) منتشر کرد. وی متوجه شد که تعدادی از این سکه‌های مسی در ضرابخانه‌هایی بجز شوش ضرب شده‌اند. در همین زمان، هیأت‌های باستان‌شناسی فرانسویان که در شوش و بیشاپور حفاری می‌کردند چاپ سکه‌های یافته شده در این دو مکان را برعهده واکو نهادند. با حفاری‌های آمریکاییان در استخر، نقش رستم و قصر ابونصر تعداد تازه دیگری از این نوع سکه‌ها به پیدایی آمد؛ که آنها را میلز، سالهای ۱۹۵۹ و ۱۹۷۳، منتشر کرد.

در پایان دهه ۱۹۵۰، چهل نوع متفاوت دیگر شناخته شده بود، اما چون شرایط مناسبی نداشتند قرائت آنها ممکن نبود. تا این که در دهه ۱۹۷۰ رانول کوریه، مدیر سکه‌های شرقی در کتابخانه ملی پاریس، ارزش تاریخی این سکه‌های مسی را مطرح نمود. همو مجموعه‌های پاریس را با جمع‌آوری نمونه‌های ناشناخته دیگر غنی‌تر ساخت. در واقع شور و اشتیاق این محقق برجسته الهام‌بخش مجموعه‌داران بسیاری برای گردآوری سکه‌های مسی عرب ساسانی شد. یکی از این مجموعه‌ها را، ایشان برای مطالعه برگزید؛ که در سال ۱۹۷۹ حاصل پژوهش‌های وی در پنج مقاله، به همراه بانوی دانشمند، و مؤلف کتاب حاضر، ریکا گیزلن منتشر ساخت.

در این مقاله‌ها، این دو پژوهشگر برجسته سکه و مهر ساسانی توانستند علاوه بر معرفی بیست و سه نوع جدید سکه‌های عرب ساسانی، به شرح انواع

○ سکه مسی عرب ساسانی

○ نگارش: ریکا گیزلن

○ ناشر: آکادمی ویرلاگ، وین، ۲۰۰۰ م

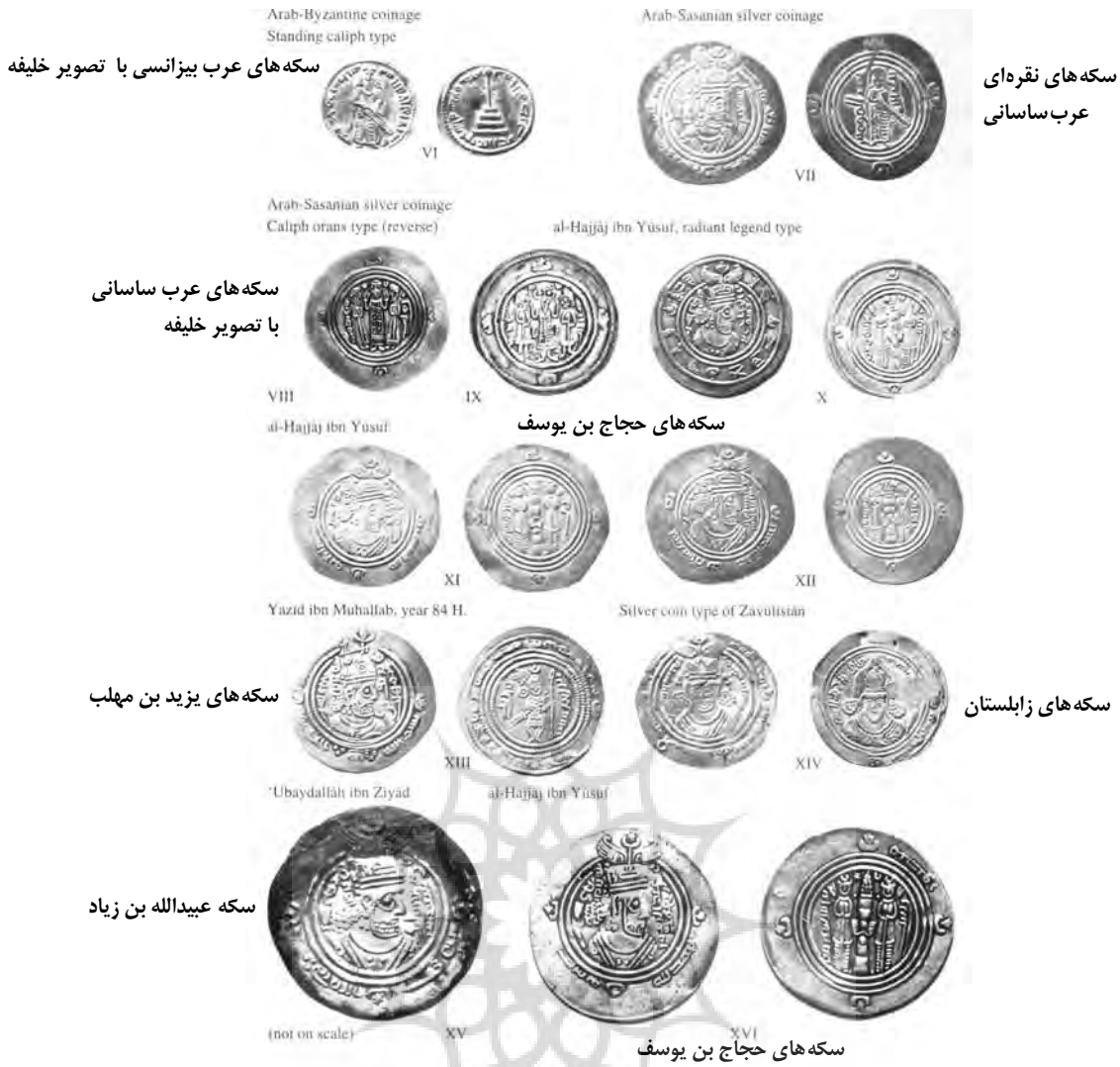
Arab-sasanian copper coinage

Rika Gyselen

Verlag der Osterreichischen Akademie der
Wissenschaften, Wien 2000

کتاب حاضر به بررسی سکه‌های اواخر ساسانی و اوایل اسلام در ایران می‌پردازد که از مهمترین منابع و به عبارتی از منابع منحصر بفرده این دوره قلمداد می‌شوند. این سکه‌ها معروف به سکه‌های عرب ساسانی‌اند. بخشی از این سکه‌ها نقره‌ای و بخشی مسی‌اند. این کتاب به بررسی نوع مسی این سکه‌ها می‌پردازد.

تاکنون انبوهی از این نوع سکه‌ها به پیدایی آمده‌اند. نخستین بار، که از سکه‌های مسی عرب ساسانی نام برده شده در کاتالوگ موزه سلطنتی برلین در سال ۱۸۹۸ م. است. در سال ۱۹۲۸ و ۱۹۳۷ شماری از سکه‌های مسی از حفاری‌های شوش به دست آمده بود، که نخستین مدرک جدی در این زمینه بود.

آتشدان سال ضرب سکه به حروف آمده است و در سمت راست آن نام جای ضرب سکه آمده است.

در تمامی این مشخصه‌ها، سکه‌های عرب ساسانی با درهم‌های نقره‌ای و مسی ساسانی هماننداند، تفاوت بارز این دو، یعنی سکه‌های ساسانی و عرب ساسانی، اضافه شدن نوشته‌های عربی است. این سکه‌ها، از یک سو، وابسته به فرهنگ و تمدن ایران عصر ساسانی و ادامه آن هستند و ارائه‌دهنده زبان پهلوی نمادهای دین زردشتی و تداوم تصویر نیم‌تنه پادشاه ساسانی از زمان خسرو دوم بر روی این سکه‌ها است؛ نیز از سوی دیگر، نشانگر خواست جدی و راسخ ایرانیان برای زنده نگه داشتن هویت فرهنگی‌شان است و یگانه گواهی است برای مورخان و مشتاقانی که بخواهند بدانند که چگونه ایرانیان هویت دینی و فرهنگی‌شان را پس از فتح اعراب احیاء کردند. باید افزود که نوشته‌های آمده بر روی این سکه‌ها، تا حدودی، بر تأارمی‌ها و شورش‌های سیاسی و فرهنگی دو قرن اول هجری

روی سکه فرخزاد، ضرب شده در اردشیر خوره (فارس)، باطرح سیمرغ

سلطه ساسانیان بودند، پرتوافکنی می‌کنند.

سکه‌های قبلی بپردازند که چندان شناخته شده نبودند. اضافه بر این سکه‌های به پیدایی آمده در ایران، تعدادی هم که در مرو، توسط لوگینف و نیکتین، یافت شده بود نیز از سوی آنها مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

اصطلاح عرب ساسانی، آنگاه که در ارتباط با سکه‌های

مسی و نقره‌ای است، در توصیف سکه‌های ضرب شده در زمان آغاز اسلام است که طراحی و کتیبه‌های این سکه‌ها متأثر از سنت بچامانده عصر ساسانی و نفوذ و تاثیر دیرپای ساسانیان بر اعراب در زمینه واژگان، تصویرنگاری و تداوم کاربرد زبان پهلوی برای نوشتن روی کتیبه‌ها است.

این سکه‌ها مربوط به دوره حکام مسلمان خلفای اموی هستند که در مناطق تحت نفوذ ساسانیان حکمروایی می‌کردند.

بیشتر سکه‌های عرب ساسانی نقره‌اند که با نام درهم شناخته شده‌اند. بر روی این سکه، بطور معمول، تصویری از شاه ساسانی همراه با یک نوشته اندرزی و آرایه‌های متنوع همراه است. در سمت راست

تصویر نام حاکم به خط پهلوی نوشته شده است. در پشت سکه‌ها، آتشدان دین

زردشتی به همراه نگهبان آتش در کنار آتشدان حک شده است و در سمت چپ

سکه های مسی اواخر ساسانی یا عرب ساسانی از شوش

سکه های نقره های از عباسیان در تبرستان

سکه های ضرب شده اواخر ساسانی

سکه های خسرو دوم

سکه های اردشیر سوم

است. این سکه ها بعد از اصلاح پولی در زمان عبدالملک ضرب شده اند و نوشته ها دیگر کاملاً عربی اند.

مؤلف دانشمند کتاب حاضر، خانم دکتر ریکا گیزلن است. ایشان فرانسوی اند و این دومین کتابی است که به انگلیسی نوشته اند. دیگر نوشته های او به زبان فرانسه است. خانم گیزلن از سکه شناسان و مهرشناسان برجسته ی دوره ساسانی است و پژوهش های عمیق اش بر این دو مقوله، و به ویژه جغرافیای اداری و تاریخی عصر ساسانی، غوامض بسیاری را گشود و شناخت از تاریخ اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ساسانی را ژرف تر کرده است. ایشان استاد دانشگاه مرکز ملی تحقیقات علمی (CNRS) فرانسه است. مدیریت دو نشریه مهم، یکی «مطالعات ایرانی» (Studia Iranica) و دیگری مجموعه شرقی (Res Orientales) که تاکنون سیزده شماره آن چاپ شده، نیز برعهده دارد. کتاب مهم ایشان، یا مهم ترین کتاب ایشان به تصور نگارنده، مجلد اول همین مجموعه با عنوان جغرافیای اداری ساسانی است. کتاب حاضر هم حاصل پژوهشهای چندین ساله این بانوی دانشمند به همراه رانول کوریه فقید است.

همچنین، چون این سکه ها به عرب ها هم وابسته است، می توان از طریق این مواد، به سیستم تبلیغاتی علنی و صریح عرب در مناطق پیش ساسانی پی برد. از جهت هنری هم، مدرک یگانه ای هستند برای نقش مایه های عربی اسلامی. در شناخت تاریخ هنر اسلامی عربی آغازین اسلام در این مناطق نیز نمونه های شاذ و کمیابی را ارائه گر هستند.

اهمیت دیگر این سکه ها، نفوذ مسیحیت و بیزانس بر روی این سکه ها است. و آخر این که، در دو قرن که در نزارعه و کشمکش می گذشت و عرب ها سعی در تثبیت خود داشتند، این سکه ها نشان می دهند که چگونه ایرانیان در تداوم تمدنی شان، سعی داشته اند مطالبات سیاسی خویش را بازیابی کنند.

در کتاب حاضر، حدود ۳۳۰ سکه برگزیده شده است. بخشی از این سکه ها براساس نمونه های اواخر ساسانی، عرب ساسانی، بیزانسی و سکه های ضرب شده نقره ای اموی هستند (فصل اول) و بخش دیگر، شامل سکه هایی است که ضرب جدیدتراند و پیش نمونه ضرب شده ندارند که تعداد آنها هم فراوان

پشت سکه فرخزاد، ضرب اردشیر خوره (فارس)، با طرح چهره فرخزاد